

XITOIY TILINI O'RGANISH JARAYONIDA TALABALARDA KUZATILADIGAN LINGVISTIK QIYINCHILIKLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH STRATEGIYALARI

Maxmanabiyeva Aziza Mels qizi

O'zbekiston Davlat Jahon tillari universiteti Filologiya va tillarni o'qitish(Xitoy tili

Annotatsiya. *Mazkur ilmiy maqolada xitoy tili ni ikkinchi til sifatida o'zlashtirish jarayonida yuzaga keladigan lingvistik va psixolingvistik muammolar kompleks tahlil qilinadi. Jumladan, fonetik-interferensiya, tonemik tizim, grafemik murakkablik (ieroglif yozuvi), sintaktik konstruksiyalar va motivatsion omillar ilmiy nuqtai nazardan yoritiladi. Shuningdek, muammolarni bartaraf etishning samarali metodik yondashuvlari taklif etiladi.*

Kalit so'zlar: *xitoy tili, fonetika, tonemika, interferensiya, ieroglif, grafema, sintaksis, psixolingvistika, metodika*

KIRISH

Zamonaviy globallashuv sharoitida Xitoy jahon hamjamiyatida strategik ahamiyat kasb etuvchi davlat sifatida e'tirof etilmoqda. Shu bois xitoy tili ni o'rganish jarayoni nafaqat lingvistik, balki ijtimoiy-iqtisodiy zarurat sifatida ham dolzarb bo'lib bormoqda. Biroq xitoy tilining tipologik xususiyatlari — uning tonemik tizimi, logografik yozuvi hamda analitik grammatik qurilishi — uni o'zlashtirish jarayonini murakkablashtiradi. Shu jihatdan, ushbu maqolada xitoy tilini o'rganayotgan talabalar duch keladigan asosiy lingvistik to'siqlar ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Fonetik-interferensiya va tonemik tizim

Xitoy tili fonologik jihatdan tonemik tizimga ega bo'lib, unda bo'g'inning semantik differensiasiyasi ohang orqali amalga oshadi. Bu hodisa fonologiyada "tonemika" tushunchasi bilan izohlanadi. Masalan, "ma" fonetik birlik turli tonlarda realizatsiya qilinishi natijasida semantik jihatdan mutlaqo farqli ma'nolarni anglatadi. Ushbu holat fonetik interferensiyani yuzaga keltiradi, ya'ni talabaning ona tilidagi fonetik tizimi yangi tilni o'zlashtirishga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Muammoning lingvistik sabablari: fonologik tizimlar o'rtasidagi tafovut; tonemik differensiasiyaning mavjud emasligi; artikulyatsion apparatning moslashmaganligi.

Metodik yechimlar:

auditiv differensiasiya mashqlari;

fonetik drillar;

minimal juftliklar asosida mashq qilish;

autentik nutq namunalariidan foydalanish.

2. Grafemik tizim va ierogliflarni o'zlashtirish muammosi

Xitoy tilining yozuv tizimi — ieroglif yozuvi — grafemik birliklarga asoslangan bo'lib, har bir belgi muayyan semantik yuklamaga ega.

Mazkur tizim alifboli tillardan tubdan farq qilgani sababli, talabalar uchun vizual-kognitiv yuklama ortadi. Ierogliflarni o'zlashtirish jarayonida grafema, radikal va fonetik komponentlar o'rtasidagi munosabatni anglash muhim hisoblanadi.

Asosiy qiyinchiliklar:

grafemik birliklarning ko'pligi;

yozuv tartibining qat'iyiligi;

semantik va fonetik komponentlarni ajrata olmaslik.

Tavsiya etiladigan strategiyalar:

morfemik tahlil asosida o'rganish;

radikallar tizimidan foydalanish;

vizual mnemonika metodlari;

spaced repetition (takrorlash intervallari) texnikasi.

3. Sintaktik va grammatik strukturadagi o'ziga xosliklar

Xitoy tili analitik tipdagi til bo'lib, unda grammatik ma'nolar asosan so'z tartibi va yordamchi birliklar orqali ifodalanadi. Flektiv qo'shimchalarning yo'qligi esa boshqa tillar bilan qiyoslaganda sezilarli tafovutni yuzaga keltiradi.

Sintaktik jihatdan SVO (subyekt–fe'l–obyekt) modeli ustuvor bo'lsa-da, vaqt va joy ko'rsatkichlari gap boshida kelishi bilan ajralib turadi.

Muammolar:

sintaktik interferensiya;

yordamchi birliklardan noto'g'ri foydalanish;

diskursiv bog'lanishlarni tushunmaslik.

Yechimlar:

konstruktiv yondashuv asosida gap tuzish;

namunaviy modellardan foydalanish;

diskurs tahliliga asoslangan mashqlar.

4. Psixolingvistik omillar va motivatsiya

Til o'zlashtirish jarayoni faqat lingvistik emas, balki psixolingvistik jarayon hamdir. Talabani motivatsiyasi, affektiv holati va o'ziga bo'lgan ishonchi o'rganish samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ko'pincha murakkab grafemik tizim va tonemik farqlar talabada lingvistik to'siq (language barrier) hosil qiladi.

Tavsiya etiladigan yondashuvlar:

kommunikativ metodlarni qo'llash;

ijobiy psixologik muhit yaratish;

individual yondashuvni ta'minlash.

5. Til muhiti va kommunikativ kompetensiya

Tilni o'zlashtirishda kommunikativ kompetensiya muhim o'rin tutadi. Amaliy nutqiy faoliyat yetishmasligi esa lingvistik bilimlarning passiv holatda qolishiga olib keladi.

Shu sababli talabalar uchun sun'iy til muhitini yaratish, autentik materiallardan foydalanish va interaktiv metodlarni qo'llash zarur.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, xitoy tili ni o'zlashtirish jarayonida lingvistik (fonetik, grafemik, sintaktik) va psixolingvistik omillar o'zaro chambarchas bog'liq holda namoyon bo'ladi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va muntazam amaliyot muhim ahamiyat kasb etadi.

Natijada, samarali metodika asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni xitoy tilini muvaffaqiyatli egallash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

Xorijiy manbalar:

刘珣. 《对外汉语教育学引论》. — 北京, 2000.

赵金铭. 《汉语可以这样教》. — 北京, 2015.

Yip Po-Ching, Don Rimmington. Chinese: A Comprehensive Grammar. — Routledge, 2015.

Integrated Chinese. — Cheng & Tsui, 2017.

O'zbek manbalari:

Shavkat Rahmatullayev. Hozirgi o'zbek adabiy tili. — Toshkent, 2010.

A. Nurmonov. Tilshunoslikka kirish. — Toshkent, 2012.

B. Yo'ldoshev. Umumiy tilshunoslik asoslari. — Toshkent, 2015.

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim vazirligi. Chet tillarni o'qitish metodikasi. — Toshkent, 2019.